

Suomessa riistettiin luontoa 1800-luvulla

(Helsingin Sanomat 20.4.2009)

"Maaseudulla riistettiin luontoa samalla tavoin kuin nykyisin yleisesti tropiikin kehitysmaissa."

Ylitarkastaja Iiro Ikonen kirjoitti luonnon ekosysteemipalveluista käsitteellisesti oikein (HS 11.4.), mutta kuvaus Suomen maaseudun oloista 120 vuotta sitten ei vastannut opetustamme Helsingin yliopistossa historian, ympäristötieteen eikä maatalous- ja metsätieteen alalla.

Suomi ei ollut vuonna 1889 kestävä kehityksen mallimaa. Maaseudulla riistettiin luontoa samalla tavoin kuin nykyisin yleisesti tropiikin kehitysmaissa.

Suomi oli vaivoihin toipunut 1860-luvun nälkävuosista, jolloin heikkolaatuiseen ravintoon, sairauksiin ja suoranaiseen ruokakriisiin menehtyi kahdessa vuodessa enemmän ihmisiä kuin 1900-luvun sodissamme yhteensä. Siirtolaisvuodet olivat aluillaan. Melkein 300 000 suomalaista muutti Pohjois-Amerikkaan 1910-luvun puoliväliin mennessä.

Kotimaassa ei ollut kaikille elinmahdollisuuksia. Vaikka ruokittavia kuoli pois ja siirtyi muualle, Suomen maatalous ei silti kyennyt omavaraisuuteen. Vuonna 1870 valmistunut Pietarin rautatie helpotti elintarvikkeiden tuontia. Naisilla ei ollut äänioikeutta 1889, eikä yhteiskunta muutenkaan ollut sosiaalisesti kestävällä perustalla.

Suomessa oli runsaasti vuokraviljelijöitä, torppareita. Yhteiskunta koettiin epäoikeudenmukaiseksi, ja vuonna 1918 jouduttiin traagisiin tapahtumiin. Saman vuoden kesällä ja syksyllä maaseudun mökeissä syötiin taas yleisesti pettuleipää.

Kun hätä oli suurta, luontoa kohdeltiin ankarasti. Vaino osui varsinkin ravinnoksi kelpaaviin isokokoisiin villieläimiin.

Majava- ja metsäpeurakanta metsästettiin Suomesta väliaikaisesti kokonaan pois. Sukupuuton partaalla olivat myös hirvi ja metsälampien joutsen.

Kaskeamista harjoitettiin Suomessa yleisesti vielä 120 vuotta sitten aivan kuten köyhällä maaseudulla nykyisin Afrikassa ja Aasiassa. Seurauksena oli metsäkato.

Samaan aikaan rakennettiin jo metsäteollisuutta, mutta työläisten elämä oli ankaraa, ja laitokset saastuttivat alapuolisia vesistöjä. Puu hankittiin niin sanotuilla harsintahakkuilla. Kaikki määräämittaa suuremmat puut hakattiin pois. Jäljelle jäi pilattu metsä, jonka kasvukyky oli heikko. Metsien ekosysteemipalvelut toimivat vajavaisesti.

On ilmeistä, ettei metsiemme puusto toiminut hiilinieluna vielä 1889. Tätä emme varmasti tiedä, sillä systemaattinen mittaustoiminta aloitettiin vasta 1920-luvulla.

Nykyisin hiilinielu, joka perustuu puuston karttumiseen, vastaa noin kolmannesta fossiilisista hiilidioksidin päästöistä maassamme.

Kestävällä kehityksellä ja ekosysteemipalveluilla on myös kulttuurinen ulottuvuus. Mikä oli tieteen ja taiteen panos Suomen maaseudulla 1889? Esimerkiksi lintutieteen työvälineitä olivat munankeruurasia ja haulikko. Toki sentään Eero Järnefelt, Jean Sibelius, Eino Leino ja monet

muut löysivät kestäväää luomisvoimaa Suomen maaseudusta. Siitä voimme nauttia sukupolvesta toiseen.

Edustin Suomea YK:n kokoamassa kansainvälisessä tutkijaryhmässä, jossa kehitimme ekosysteempipalvelun käsitettä. Työ on englanninkielisenä vapaasti ladattavissa verkosta (Millennium Ecosystem Assessment 2005). Käytämme tuloksia ahkerasti yliopistolla.

Ajassa liikkuu kiinnostavia kysymyksiä: Mitä merkitsee ympäristönsuojelun kannalta, että tuomme tomaatteja Espanjasta, lampaanlihaa Uudesta Seelannista tai soijaa Brasiliasta? Mitä siitä seuraa, että laivaamme palmuöljyä Indonesiasta ja kuljetamme raakapuuta Venäjältä Suomen tehtaisiin?

Erittäin harvoin voimme vastata, että toiminta on yksiselitteisesti joko vain hyvää tai vain pahaa ympäristönsuojelun näkökulmasta.

Joudumme pohtimaan yhteiskunnan arvovalintoja ja asioiden tärkeysjärjestystä. Kansainvälinen kauppa ja valtioiden välinen yhteistyö ovat mullistaneet myös ympäristönsuojelun ajattelua.

Nuoriso ottaa pian vastuun ja alkaa ohjata kehitystä kohti vuosia 2020, 2030 ja 2040. Maailmassa on silloin noin kahdeksan miljardia ihmistä. Opiskelijoiden kanssa pohdimme ratkaisuja, joilla kasvava väestö löytää nykyistä paremman sopusoinnun luonnon ekosysteemien kanssa.

Emme voi ottaa mallia 1800-luvun Suomesta. Emme liioin voi rajata ajattelua vain omaan maahan. Helppoja ratkaisuja ei ole tarjolla; sen sijaan on luvassa työtä, työtä ja työtä ympäristönsuojelun puolesta sitäkin enemmän.

Pekka Kauppi
professori
ympäristötieteet
Helsingin yliopisto

Kuvateksti: Kaskeaminen, joka oli yleistä Suomessa vielä 120 vuotta sitten, hävitti metsiä. Kuva on otettu Kolilta, jossa kaskeamisen perinnettä on elvytetty vuodesta 1994